

Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası

Prof. Dr. İbrahim GÜNER

Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK

9. Baskı

Prof. Dr. İbrahim GÜNER - Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK

Eğitim Fakülteleri ve Edebiyat Fakülteleri İçin KITALAR VE ÜLKELER COĞRAFYASI

ISBN 978-605-318-319-8

DOI 10.14527/9786053183198

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımını; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

9. Baskı: Kasım 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdür

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayınçı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA

Yayinevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. İbrahim GÜNER

01 Aralık 1957 ‘de Bodrum'da doğdu. Eğitim hayatına Bodrum'da başlayan İbrahim GÜNER 1978 de İstanbul Üniversitesi'nde lisans hayatına başladı. 1985'de ise araştırma görevlisi olarak Atatürk Üniversitesi'nde başladı. Devam eden sürede 1997 de Atatürk Üniversitesi'nde Doçent iken bir süre sonra Muğla Üniversitesi'ne geldi. 2003 yılında ise Profesörlük derecesine yükseldi. Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü’nde, 15 Mart 2001'den beri “Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığı” görevini sürdürmektedir. Ayrıca Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 27 Mart 2001 - 16 Ocak 2003 tarihleri arasında tarihinden beri “Dekan Yardımcısı” olarak görev yaptı. Ayrıca meslek yüksekokulu ve BESYO müdürlük görevlerinde bulundu.

Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK

1969 yılında İskilip'te doğan Ertürk, ilkokulu Azmimilli İlkokulunda Orta ve Lise öğrenimini ise İskilip Lisesi'nde tamamladı. 1989 Yılında Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Bölümünü kazanan Ertürk, 1993 yılında Coğrafya Öğretmeni ünvanıyla mezun oldu. Aynı yıl mezun olduğu bölüme Araştırma Görevlisi olarak atandı ve Yüksek lisans eğitimine başladı. İskilip Yayınlığının Sosyal ve Ekonomik Etkileri adlı Yüksek lisans Tezini tamamlayan Ertürk, 1995 Yılında Doktora Programına başladı. İskilip'in Coğrafyası adlı Doktora tezi hazırlayan Ertürk 2000 yılında Doktora ünvanı alarak, aynı yıl bölümünde Yardımcı Doçent olarak atandı. 2002 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesine Yardımcı Doçent olarak atanın Ertürk, 2012 Doçent ünvanı aldı. 2014 yılının Aralık ayında Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya bölümü kurucu öğretim üyesi olarak atandı. Ertürk 2018 yılından itibaren aynı üniversitede Prof. Dr. olarak görevine devam etmektedir.

ÖN SÖZ

Bu kitap, eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümü anabilim dalları ve coğrafya eğitimi anabilim dalları ile edebiyat fakültelerinin coğrafya bölümlerinde okuyan öğrencilere ve konu ile ilgilenen herkese yönelik tarzda hazırlanmıştır.

1945'te 51 olan BM'deki üye devlet sayısı, 1964'te 104'e, 1978'de 150'nin üstüne çıkmıştır. BM'nin bugün (2014) 193 üyesi vardır. Ayrıca Vatikan genellikle uluslararası hukukta egemen bir ülke olarak görülmektedir, fakat BM'ye üye değildir. Henüz bağımsızlıklarını tanınmamış 12 ülkeyi de dâhil ettiğimizde, halen dünya üzerinde bağımsız 206 ülkenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, fiilen bağımsız olmayan ama bağımsız bir devlet gibi kendi kendini yönetebilen 30 bağımlı bölge vardır. Bunlarla birlikte dünyadaki ülkelerin sayısı 236'yı bulmaktadır. Öyle görülüyorki, gelecek yıllarda bağımsız ülkelerin sayısı hayli artacaktır. Bir ülkeler coğrafyası kitabında, bu kadar fazla sayıdaki ülkelerin her birine ayrıntılı olarak yer vermenin güçlüğü herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu nedenle, kitabın içeriği, kıtalar coğrafyası ve 72 ülkeye ilişkin ülkeler coğrafyası konularıyla sınırlı tultulmuştur.

Yedi bölümden oluşan kitabın ilk altı bölümü, kıtalar ve ülkeler coğrafyası konularını; son bölümü ise uluslararası siyasi, askeri ve ekonomik örgütleri kapsamaktadır. Eserin ilk altı bölümünün her birinde, önce kıtanın coğrafi özellikleri ele alınmış; daha sonra da kıtanın bölgeleri bazında örnek ülke incelemelerine yer verilmiştir. Örnek ülkeler olarak ise Türkiye'nin komşuları, AB ülkeleri, Orta Asya ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkeleri ile dünyada ve bulunduğu bölgede önemli olan ülkeler seçilmiştir. Kitap hazırlanırken, konuların tablolar ve haritalar gibi görsel materyallerle desteklenmesine önem verilmiştir.

Çalışmanın eldeki duruma gelmesinde, her zaman olduğu gibi, Saygideğer Hocam **Prof. Dr. Hayati DOĞANAY'**ın çok önemli katkıları olmuştur. Bu vesileyle kendisine tekrar şükranlarımı sunuyorum.

Eserde birçok eksik tarafları ve gözden kaçan hataları bulmak mümkündür. Bunlardan dolayı okurların hoşgörüsüne siğınıyorum. Kitabin mevcut haliyle, coğrafya öğrenimi gören üniversite öğrencilerine, öğretmenlere ve tüm okurlara yararlı olacağım inancındayım. Umduğum ve beklediğim yararları sağlaması dileklerimle.

Prof. Dr. İbrahim GÜNER

Kasım 2020, Muğla

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR HAKKINDA.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM AVRUPA'NIN GENEL VE ÜLKELER COĞRAFYASI

1.1. AVRUPA COĞRAFYASI.....	11
1.1.1. GİRİŞ	11
1.1.2. Fizikî Coğrafya	13
1.1.2.1. Yapısal Özellikleri.....	13
1.1.2.2. Yeryüzü Şekilleri.....	15
1.1.2.3. İklimi ve Bitki Örtüsü	17
1.1.2.4. Akarsuları ve Gölleri	21
1.1.3. Beşerî Coğrafya	22
1.1.3.1. Nüfusun Gelişimi ve Özellikleri.....	22
1.1.3.2. Diller ve Dinler.....	24
1.1.3.3. Nüfusun Dağılışı	27
1.1.4. Ekonomik Coğrafya	29
1.1.4.1. Tarım	30
1.1.4.2. Enerji Kaynakları ve Madenler	33
1.1.4.3. Sanayi	36
1.1.4.4. Ticaret.....	37
1.1.4.5. Turizm.....	38
1.1.4.6. Ulaşım.....	39
1.2. AVRUPA ÜLKELER COĞRAFYASI.....	40
1.2.1. Güney Avrupa Ülkeleri	42
1.2.1.1. Yunanistan	43
1.2.1.2. Bulgaristan.....	50
1.2.1.3. Hırvatistan	55
1.2.1.4. Bosna-Hersek.....	58
1.2.1.5. Sırbistan.....	63
1.2.1.6. Makedonya.....	66
1.2.1.7. Arnavutluk	69

1.2.1.8. Kıbrıs: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi.....	74
1.2.1.9. İtalya	80
1.2.1.10. İspanya	86
1.2.1.11. Portekiz.....	93
1.2.2. Orta Avrupa Ülkeleri.....	100
1.2.2.1. Almanya.....	100
1.2.2.2. İsviçre.....	108
1.2.2.3. Avusturya.....	113
1.2.2.4. Macaristan	117
1.2.2.5. Romanya	121
1.2.2.6. Çek Cumhuriyeti.....	127
1.2.2.7. Polonya	130
1.2.3. Batı Avrupa Ülkeleri	136
1.2.3.1. Birleşik Krallık.....	137
1.2.3.2. Hollanda	145
1.2.3.3. Belçika.....	151
1.2.3.4. Fransa	156
1. 2. 4. Kuzey Avrupa Ülkeleri.....	166
1.2.4.1. Danimarka	167
1.2.4.2. Norveç.....	171
1.2.4.3. İsveç	178
1.2.4.4. Finlandiya.....	184
1.2.5. Doğu Avrupa Ülkeleri	190
1.2.5.1. Ukrayna.....	192
1.2.5.2. Rusya Federasyonu.....	199
1.2.6. KAFKAS ÜLKELERİ.....	214
1.2.6.1. Azerbaycan.....	215
1.2.6.2. Gürcistan	225
1.2.6.3. Ermenistan.....	231

2. BÖLÜM**ASYA'NIN GENEL VE ÜLKELER COĞRAFYASI**

2.1. ASYA COĞRAFYASI	239
2.1.1. Giriş.....	239
2.1.2. Fizikî Coğrafya	241
2.1.2.1. Yapısal Özellikleri.....	241
2.1.2.2. Yeryüzü Şekilleri.....	241
2.1.2.3. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri	244
2.1.2.4. Hidrografia Özellikleri.....	247
2.1.3. Beşerî Coğrafya	248
2.1.3.1. Nüfusun Gelişimi ve Özellikleri.....	248
2.1.3.2. Diller.....	253
2.1.3.3. Dinler	256
2.1.3.4. Nüfusun Dağılışı	258
2.1.4. Ekonomik Coğrafya	260
2.1.4.1. Tarım	261
2.1.4.2. Doğal Kaynaklar.....	265
2.1.4.3. Sanayi	268
2.1.4.4. Ticaret.....	270
2.1.4.5. Turizm.....	272
2.1.4.6. Ulaşım.....	273
2.2. ASYA ÜLKELER COĞRAFYASI.....	275
2.2.1. Güneybatı Asya Ülkeleri.....	276
2.2.1.1. Suriye.....	277
2.2.1.2. Irak.....	284
2.2.1.3. İran.....	291
2.2.1.4. Suudi Arabistan	299
2.2.2. Orta Asya Ülkeleri.....	306
2.2.2.1. Kazakistan.....	308
2.2.2.2. Türkmenistan.....	314
2.2.2.3. Özbekistan.....	319
2.2.2.4. Kırgızistan	324
2.2.2.5. Tacikistan.....	329

2.2.3. Güney Asya Ülkeleri.....	334
2.2.3.1. Afganistan.....	335
2.2.3.2. Pakistan.....	343
2.2.3.3. Hindistan.....	350
2.2.3.4. Bangladeş	360
2.2.4. Güneydoğu Asya Ülkeleri.....	365
2.2.4.1. Endonezya.....	366
2.2.4.2. Malezya.....	375
2.2.5. Doğu Asya Ülkeleri	380
2.2.5.1. Çin Halk Cumhuriyeti.....	381
a) Fiziki Coğrafya.....	382
b) Nüfus ve Yerleşme.....	385
c) Ekonomik Coğrafya.....	387
2.2.5.2. Kore Cumhuriyeti (Güney Kore)	395
2.2.5.3. Japonya.....	401

3. BÖLÜM

AFRİKA'NIN GENEL VE ÜLKELER COĞRAFYASI

3.1. Afrika Coğrafyası.....	411
3.1.1. Giriş.....	411
3.1.2. Fizikî Coğrafya	413
3.1.2.1. Yeryüzü Şekilleri.....	413
3.1.2.2. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri	416
1. Sıcak İklimler.....	417
2. İlîk ve Subtropikal İklimler	420
3.1.3. Beşerî Coğrafya	421
3.1.3.1. Nüfusun Gelişimi ve Yapısı	421
3.1.3.2. Göçler	423
3.1.3.3. Etnik Topluluklar	426
3.1.3.4. Dinler	430
3.1.3.5. Nüfusun Dağılışı	431
3.1.4. Ekonomik Coğrafya	433
3.1.4.1. Tarım	434

3.1.4.2. Madenler ve Madencilik	438
3.1.4.3. Sanayi	442
3.1.4.4. Ticaret	443
3.1.4.5. Turizm	444
3.1.4.6. Ulaşım	445
3.2. Afrika Ülkeler Coğrafyası.....	447
3.2.1. Kuzey Afrika Ülkeleri	448
3.2.1.1. Mısır Arap Cumhuriyeti	450
3.2.1.2. Libya	455
3.2.1.3. Tunus	460
3.2.1.4. Cezayir	464
3.2.1.5. Fas	469
3.2.2. Batı Afrika Ülkeleri	475
3.2.2.1. Nijerya	476
3.2.3. Orta Afrika Ülkeleri	482
3.2.3.1. Kongo Demokratik Cumhuriyeti	483
3.2.4. Doğu Afrika Ülkeleri	488
3.2.4.1. Kenya	490
3.2.5. Güney Afrika Ülkeleri	494
3.2.5.1. Güney Afrika Cumhuriyeti	495

4. BÖLÜM

AMERİKA'NIN GENEL VE ÜLKELER COĞRAFYASI

4.1. Amerika Coğrafyası	503
4.1.1. Giriş	503
4.1.2. Fiziki Coğrafya	504
4.1.2.1. Yapısal Özellikler	504
4.1.2.2. Yeryüzü Şekilleri	505
4.1.2.3. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri	507
4.1.2.4. Hidrografik Özellikler	514
4.1.3. Beşeri Coğrafya	515
4.1.3.1. Nüfusu Etnik Kökeni ve Göçler	515
4.1.3.2. Nüfusu Yapısı	519

4.1.3.3. Diller.....	520
4.1.3.4. Dinler	521
4.1.3.5. Şehirleşme	522
4.1.3.6. Nüfusun Dağılışı	523
4.1.4. Ekonomik Coğrafya	525
4.1.4.1. Tarım	526
4.1.4.2. Madenler ve Enerji Kaynakları.....	531
4.1.4.3. Sanayi.....	535
4.1.4.4. Ticaret.....	535
4.1.4.5. Turizm.....	537
4.1.4.6. Ulaşım.....	539
4.2. Amerika Ülkeler Coğrafyası.....	542
4.2.1. Kuzey Amerika Ülkeleri	543
4.2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	543
4.2.1.2. Kanada	558
4.2.1.3. Meksika.....	568
4.2.2. Orta Amerika Ülkeleri	580
4.2.2.1. Panama	581
4.2.3. Karayip Ülkeleri	584
4.2.3.1. Küba	586
4.2.4. Güney Amerika Ülkeleri	590
4.2.4.1. Brezilya.....	590
4.2.4.2. Arjantin	602

5. BÖLÜM

OKYANUSYA'NIN GENEL VE ÜLKELER COĞRAFYASI

5.1. Okyanusya Coğrafyası	611
5.1.1. Giriş.....	611
5.1.2. Fizikî Coğrafya	613
5.1.2.1. Yapısal Özellikler	613
5.1.2.2. Jeomorfolojik Özellikler	614
5.1.2.4. Hidrografya Özellikleri.....	618

5.1.3. Beşerî Coğrafya	619
5.1.3.1. Yerleşmenin Tarihsel Gelişimi.....	619
5.1.3.2. Nüfusun Gelişimi ve Özellikleri	620
5.1.3.3. Nüfusun Dağılışı	622
5.1.4. Ekonomik Coğrafya	624
5.1.4.1. Tarım	625
5.1.4.2. Enerji Kaynakları ve Madenler	628
5.1.4.3. Sanayi	630
5.1.4.4. Ticaret	630
5.1.4.5. Turizm.....	632
5.1.4.6. Ulaşım.....	632
5.2. Okyanusya Ülkeler Coğrafyası	633
5.2.1. Avustralya	635

6. BÖLÜM

ANTARKTİKA KITASI

6.1. Antarktika Coğrafyası.....	653
---------------------------------	-----

7. BÖLÜM

KÜRESEL VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER

7.1. Türkiye'nin Üye Olduğu Küresel ve Bölgesel Örgütler.....	657
7.1.1. Küresel Örgütler.....	657
7.1.1.1. Birleşmiş Milletler ve Bağlı Kuruluşlar	657
7.1.1.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO).....	659
7.1.1.3. Uluslararası Polis Teşkilatı (İnterpol)	660
7.1.1.4. İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT).....	660
7.1.1.5. D-8'ler (Gelişmekte Olan 8 İslam Ülkesi)	661
7.1.1.6. G-20'ler (Ekonomisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 20 Ülke).....	661
7.1.1.7. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Teşkilatı (OECD)	662
7.1.2. Bölgesel Örgütler	662
7.1.2.1. Avrupa Konseyi.....	662
7.1.2.2. Avrupa Birliği (AB).....	662

7.1.2.3. Türk Keneşi (eski adı: Türk Konseyi).....	664
7.1.2.4. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT)	664
7.1.2.5. Karadeniz Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (KEİ)	664
7.1.2.6. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT).....	665
7.1.2.7. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)	665
7.1.2.8. Greenpeace (Yeşil Barış).....	666
7.2. Diğer Küresel ve Bölgesel Örgütler	666
7.2.1. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT).....	666
7.2.2. İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth of Nations).....	666
7.2.3. Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu (CPLP).....	667
7.2.4. Uluslararası Frankofoni Örgütü (OIF).....	667
7.2.5. Afrika Birliği (AU).....	668
7.2.6. G-8'ler	668
7.2.7. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)	668
7.2.8. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA).....	669
7.2.9. Asya-Pasifik Ülkeleri İş Birliği Forumu (APEC).....	669
7.2.10. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ).....	670
7.2.11. Körfez İş Birliği Konseyi (KİK).....	670
7.2.12. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA).....	671
7.2.13. Karayib Topluluğu ve Ortak Pazarı (CARICOM)	671
7.2.14. Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA)	671
7.2.15. Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)	671
7.2.16. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)	672
7.2.17. Orta Afrika Ekonomik ve Para Birliği (CEMAC)	672
7.2.18. Doğu Afrika Topluluğu (EAC).....	672
7.2.19. Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA).....	673
7.2.20. Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC).....	673
7.2.21. Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU)	674
KAYNAKÇA	675

GİRİŞ

Dünyanın 510 milyon km²lik alanının 149 milyon km²sini (% 29) karalar, 361 milyon km²sini (% 71) sular oluşturmaktadır. Kuzey Yarım Küre'de karalar yüzeyin % 39'unu kaplarken, denizler % 71'ni kaplar. Güney Yarım Küre'de ise karalar % 19, denizler % 81 oranında yer tutar. Söz konusu bu eşitsiz dağılımlar nedeniyle, Kuzey Yarım Küre *karalar yarımküresi*, Güney Yarım Küre de *denizler yarımküresi* diye tanımlanır.

Özellikle karaların çoğunluğunun Kuzey Yarım Küre'de toplanmış bulunması Kuzey ve Güney yarımküreleri arasında, coğrafi birçok farklılığın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hepsinden önce, karasal iklim bölgeleri, Kuzey Yarım Küre'de çok geniş bölgelere yayılmıştır, iç ve yüksek bölgelere doğru, karasallık çok daha etkili duruma gelmektedir. Bu durum, kuzeyde ortalama sıcaklığın 2 °C kadar fazla olmasına yol açmıştır. 39 milyon km² alan kaplayan ormanların % 60'tan fazlası Kuzey Yarım Küre'de bulunmaktadır. Bu durum, yeraltı kaynaklarında da göze çarpmaktadır. Örneğin taş kömürünün % 95'ten fazlası, petrolün % 90'dan fazlası Kuzey Yarım Küre ülkelerinde bulunmaktadır. Bunlardan başka, hidrolik enerji potansiyeli, tarım toprakları ve maden rezervleri gibi benzer zenginliklerde de, bu tür dağılım eşitsizlikleri göze çarpar. Dünya nüfusunun % 85'i Kuzey Yarım Küre'de yer almaktadır. Bunlardan başka, Kuzey Yarım Küre'de kıtalar birbirine yakın olduğu için ülkeler arasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler daha yoğundur. Bu durum, dünyanın ileri ekonomik güç merkezlerinin ya da teknikte ve ekonomide en ileri ülkelerin Kuzey Yarım Küre'de yer almamasına neden olmuştur.